

WWW.UNILIB.RS

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 3.

У Новом Саду, 15. фебруара 1910.

Год. III.

САДРЖАЈ: Да се потсетимо — Предавања за увод у експерименталну педагогију, од Др. Е. Мојмана, превод Др. П. Радосављевића. — Научна и морална филозофија, René Worms, превод Ж. Раковића, учитеља. — О избору и припреми градива за часне саставе, превод Р. Огњановића. — Педагошки преглед: Народне школе у Њујорку. — Школа и настава: Подела деце по способностима. — Систематско учење морала у лондонским школама. — О јапанском васпитању. — Учитељство: Енглеска. — Француска. — Елсаз и Лотарингија. — Саксонска. — Из школске самоуправе: Замена оболелом учитељу. — Практичне обраде: Лекција из гимнастике за III. разред од Г. Мирковића. — Листак: Културно удружење нашег учитељства. — Преглед књига: Ed. Claperède. Classification et plan des méthodes psychologiques. — Dr. Edward Lee Thorndike. A Pragmatic Substitute for Free Will, приказ Др. П. Радосављевића. —

Белешке.

Да се потсетимо.

Година за годином пролази а наше школе и учитељске ствари стоје тамо где су биле и пре. У последње време заузети смо новим школским законом, те остависмо сву другу бригу на страну. Нема сумње да су нове наставне прилике од пресудног значаја по школу и учитељство, али је на нама свима да не подлегнемо тим новим приликама, него да и наша школа и учитељство истраје у њима. Старом равнодушности не можемо томе одолети, него новим оружјем: Спремом, истрајношћу и појимањем своје дужности. Под дужношћу не замисљамо само дужност наставе, него и свест за сталешким унапређењем. А сталешко унапређење можемо постићи ако смо свесни свога положаја, који заузимамо у друштву као носиоци просветних идеја и извршиоци њихови. Сви идеални просветни радници тражили су и траже самосталност у свом раду, слободу у својој организацији, напредно становиште у унутрашњем и спољашњем уређењу школе и наставе. Све то заступали су учитељи још пре постолетног реформисања наших школа, заступали су то и у добу првог препорођаја школског, заступали су то у јеку клерикализма у нашој школској самоуправи, па им је дужност да заступају то и сада, јер још увек школа и настава нису добиле онај део који им припада.

Ми смо на учитељским скупштинама све од 1886. год. у Сомбору, па до данашњих наших среских конференција, сви увек заступали ту трајбину, да се учитељству и школи да оно што је њихово, многа је умесна реч пала у том раздобљу, угледан број призватих школских радника износио је захтеве учитељске, али се томе слабо или никако није учинило задоста. Сабор за сабором је пролазио, дочекасмо да у њима чујемо и наше другове како заступају потребе школске и учитељске, али и после тога, још не видимо дела у правцу поправке наших школских и учитељских прилика.

Зборови и скупштине учитељске подробно су износили недостатке, који прече напредак нашег школског живота и учитељског рада, но од преображаја тога уређења не би до данас ништа, обећавало се и обећавало, но остаде све на ономе како је било и пре празних обећања.

Старији борци помало изумиру, а млађе генерације прирашћују, али по невољи одмах улазе у тешке бриге за свакиданшњим одржањем свога положаја, те не доспевају да се позабаве проучавањем наше прошлости и светлих дана наше истрајне борбе за напредак школе и учитељства. А време пролази и сваки дан доноси нове изненаде, које не могу повољно утицати на

наш сталешки осећај. Четири десетине година имамо већ школску уредбу и недостатци њени никад још нису попуњени; да је само путем наредба учињено у томе правцу за поправак тих недостатака, па би и то била добит. На учитељске рефлексije у томе правцу, које су истицане на појединим учитељским скуповима, слабо је ко главу обрнуо. Ствари стоје тако како су стојале скоро пре по века. За то време прилике се толико изменуле, да је већ крајње време да се све из основа преоправи. Сви сабори наши обећавали су да ће се постарати о уређењу школске самоуправе, али или они не доспеше од других често празних послова, или им се не даде да раде, и тако остаде недовршено наше најглавније поље рада. Да нећемо и сад такве среће бити, кад нам је на домаку нов саборски рад, о чијем се сазиву већ почиње водити реч у нашим дневним листовима? Учитељство је увек с пуно интересовања ишчекивало наш законодавни рад на пољу школске самоуправе. Оно је увек излазило на сусрет свим срцем и душом, сваком племенитом потхвату на том пољу. Не сумњамо да ће у томе правцу поћи и у будуће на посао, но да га не би такав рад несиремна затекао, ваља се за раније сетити дужности и проћи пољем наше школске самоуправе и покупити све оне крупније и ситније недостатке, који сметају правилном просветном унапређењу, а једино су нами учитељима исприну познати и треба их поново прикупити и средити, те као потребно градиво имати у приправности.

Срески учитељски зборови су близо. Седнице њихове о Ускрсу не би требало да прођу без така рада, јер ако у току овог лета дође до нашег народног сабора, треба да имамо све сређено у том правцу, а не заборавимо да истакнемо у пуној снази реформу нашег школског уређења. Од нас ће се то захтевати и ми треба да смо спремни за то.

М. Т.

Опћа сврха свију државних уређења и свег вапитања треба да је човек за кратка века свога у свему збринут.

Песталоци.

Предавања за увод у експерименталну педагогију

Од

Др. Е. Мојмана.

Превод Др. П. Радосављевића.

Треће предавање.

Телесно и духовно развиће детета у опће.

(Наставак.)

Антропометријски подаци тачније потврђују у првом реду већ поменућу појаву, да *топ развића* дететовог никако није једноличан, већ *периодички варира*. Ту појаву називамо *нормалне варијације развића* дететовог. Опће (просечне) бројеве за периоде тог развића скоро је немогуће успоставити, јер се оне једна од друге знатно разилазе према земљама, народностима, милјеу (средици) деце и другим околностима. С тога ћу бројне податке објаснити у вези са посматрањем *узрока* ових појава.

У првом реду може се рећи, да се варијације могу проузроковати са самим *ступањем дететовим у школу*, што је наравно у многе деце спојено са оштром променом њихових читавих животних прилика и њиховог живљења; *наступање пубертета* је главни узрок варијацији развића, сполна зрелост дететова и особито време *пре пубертета*, доба, у коме се тело у неку руку приправља за пубертет.

Да се прво зауставимо на ове обе периоде.

Што се тиче прве тачке, *ступања дететовог у школу*, ту се врло разилазе мњења лекара и педагога; први су обично наклањени да претпоставе да прво школско време шкоди дечијем развићу, док се многобројни педагози противе томе. Примера ради вели се, да се дете у својој природној слободи кретања ограничава, да необичан начин рада у разредној соби неповољно делује на телесно развиће, да је често пута и сувише изложено замору, после кога не наступа сходни одмор, и т. д.

Тачно истраживање тежине тела, стана, храњења и растења новајлија и деце пре и за време школског доба показало је, да на ово питање уопће није тако лако одговорити, јер се то тиче више *односá са-*

мог школског живота, у који деца ступају, и психофизичке конституције појединог детета. Dr. Енгелспергер и Dr. Циглер*) пронашли су у минхенским народним основним школама, да су само она деца у свом развићу пролазно штетовала ступањем у школу, која су прерано ступила у школу, наиме петогодишња деца. Из многобројних школско-лекарских истраживања знадемо и то, да од ступања у школу пате специјално слабе по своје развићу заостале индивидуе. За те индивидуе питање о ступању у школу је куд и камо озбиљније него што то мисли већина педагога. Овака деца каткада су услед прераног похађања школе трајно осакаћена кроз читав свој живот, она се провлаче за неко време, из године у годину заостају све то више и онда падају у грозну прерану заглашљеност (dementia praecox), што, према новијим испитивањима, у куд и камо већој мери разликује млади свет него што се то пређе мислило. Те штетне последице прераног ушколовања дечјег огледају се тек између 17. до 20. године живота, где се заглашљеност посве понајлакше јавља, и неизбављива индивидуа у дугогодишњем духовном пустошењу постаје социјално бескорисно биће. Неће бити на одмет, ако поменем да пруски школски закони допуштају касније ступање у школу на темељу лекарских потврда, и да је министарство просвете и родитељима и учитељима обратило пажњу на опасности прераног школског похађања слабе деце.***) Напротив врло тачном контролом телесног развића деце доказано је, да нормално развијевој шестогодишњој деци ступање у школу не само да није било на штету, већ да ступање у школу изазива периферију појачаног развића. Узроци тога састоје се у редовитијем начину живота, у навикавању многе деце на спољашњи ред и чистоту, на извесно самосавлађивање и на општу пажњу на себе. У великим местима овде често пута долази директна брига (под надзором школских лекара) за храњење и одевање, хигијену

у разредној соби, која је често пута здравија него ли домаћи стан и игралиште на улици и т. д. Но, из многобројних мерења тежине и висине тела у деце, која су чињена у добу од 1—21. год., знадемо, да 7. година живота показује у просечности застој растења, што се надокнађује тек у 8 и 9. години; тако исто и тежина деце сиорије расте са ступањем у школу.**) Чудаље, према Бургерштајну смртност деце расте у првим школским годинама (док за време школског доба то уопште опада). Према Шмит-Монарду са ступањем у школу нагомилава се број акутних болести (особито инфекционих, заразних болести) деце, чиме се паравно утиче и на просечне бројеве прираста у висину и тежину.

Па и типичке школске болести што настају са ступањем у школу мора да неповољно утичу на опће развиће дететово, као што је анемија (малокрвност), нервозност, „школска кратковидност“, говорни поремећаји, сколијоза (искривљеност хригњаче), и т. д.

Због тога се може слободно рећи, да ступање у школу може изазвати застој или успоравање телесног развића, а особито онда, ако школско хигијенске прилике нису повољне; то даје прилике за кочење дечијег развића, по, то деловање није неопходно, оно се тиче само слабих, и као просечна појава може се избећи са напредовањем школске организације.

Стога би могао претпоставити, да је Шмит-Монардово гледиште о утицају школе на шестогодишњу децу сувише песимистичко кад вели: „У најглавније силе погубних утицаја убрајам школу, и то не само просто учење у њој, већ и просто седење у пренатрпаним разредима са својих просечно 60 ђака и са својим односним ваздухом“ (Baur, Ibid, стр. 23.). То су очита неоснована саопштавања, која вреде само за поједине неповољне школске односе.

(Наставиће се.)

„Просто додавање облигатне наставе у ручном раду, на осталу множину наставног градива у осн. школи, постаје често више терет нас авне основе, него што би је унатредило“.

Кершенштајнер.

*) Сравни врло поучна испитивања од Dr. K. Willmans-a, Zur Psychopathologie des Landstreichers, Leipzig, 1906. Поједина опажања оваке врсте дао ми је из свог искуства госп. учитељ Канцелент у Кенигсбергу.

**) Ministerialerlass vom 23. April 1883.

*) Сравни табеларне прегледе у Баура, по Шмит-Монарду, Аксељу Кеју и т. д.

Научна и морална филозофија.

Rene Worms.

Превео с француског Живојин Раковић, учитељ.

(Наставак.)

ДРУГИ ДЕО.

О ДЕЉАК XIV. *)

Морални закон.

Морална филозофија треба да потпомаже научну као што акција потпомаже знање. Принцип који треба да управља наше владање, наше биће, означен је истим принципом, који управља свемиром.

Много се претресало ради сазнања тог принципа који треба да управља нашим владањем; ради сазнања појма, циља, коме смо дужни следовати у својој егзистенцији. По једнима треба да испитујемо уживање; али је уживање несталне природе те не може дати нашем владању чврсто правило, какво му потребује. По другима је наш лични интерес, који треба пре свега испитати; али човек, који не испитује да ли је његов лични интерес мрзак свима њему равнима, не може бити потпуно срећан. По другима још ми требамо, у свем нашем владању, симпатијом и одушевљењем да деламо за наше ближње: ето једног већ принципа врло племенита али још недовољног; јер су симпатија и афекција (одушевљење) нерасудни, непромишљени осећаји и могу нас одвести у заблуду. Други филозофи, напослетку, рекли су, да на овом свету треба да „вршимо своје дужности“**) или „да се приближујемо Богу“.***) У овим се доктринама, мислимо, истина крије. Али није довољно рећи да треба дужности своје да вршимо већ треба рећи, у чему се састоји та дужност; није довољно рећи, да се треба Богу приближавати: треба рећи како ћемо се моћи приближити Богу. Треба, дакле, прецизирати претходне формуле. — Да би то учинили, није потребно вратити се конклузијама научне филозофије.

*) Види „Шк. Гл.“, бр. 15., 1909., стр. 248.

**) Такво је учење стоика (Зенон, Сенека, Марк Аврелије) противно епикурејцима (Лукрецијем) браниоцима уживања и интереса. Таква је, још са већом моралном строгашћу, доктрина славног једног филозофа последњег столећа Емануила Канта који ју изложи у свом извршеном делу названом: „Критика практичног ума“.

***) Таква је смисао моралне доктрине Платонове и моралне доктрине Хришћанства.

Врховни универзални закон, видесмо, јесте развијање према добру, напретку. Овом је закону потчињен и човек као и друга бића, али не на исти начин. Он упливише на друга бића као што на прилику тежина на минерал; он упливише на њих, једном речи, као какав физички закон, чија је нужна акција неизбежна. Ну, није тако са човеком. Човек је, видесмо, слободан, господар својих дела: никакав га физички закон не може присилити на делање. Али он осећа, да треба радити у извесном правцу, у истом правцу као и друга бића васељене: његова му интелигенција казује, да је то добро, да је то срећно. Осећајући се слободним, осећа се одговорним за своја дела: осећа да ће она бити достојна или недостојна, награђена или кажњена; те према томе он ради слободно у оном смислу, правцу, за који мисли да је бољи. Тако је човек потчињен закону прогреса не по морању, неопходно и као какав физички закон, већ слободно и као морални закон.

Једном речи, дакле, „радити за напредак“ јесте тај закон човечјег владања. И по овом закону ће човек вршити своје дужности и управљаће се према вољи Божјој. Али како може човек радити за напредак? Човек може на два начина делати за опће добро: усавршавајући самог себе и усавршавајући своје ближње. Сваки је човек, управо, једна „морална личност“ или једно биће обдарено разумом и слободном вољом, кадро да схвати морални закон и да га извршује. Сваки човек треба прво, за свој рачун да се управља према моралном закону: и то је оно што можемо назвати дужност човека према себи самом; и сваки човек треба да поштује морални закон у другом: то пак одређује дужност човека према свом ближњем. Ово су разне дужности које ћемо подробније испитати.

ОДЕЉАК XV.

Дужности према самом себи.

Ми имамо пре свега дужности према самим нама. Разумна и слободна смо бића, кадра да схватимо и чинимо добро, те са тога имамо достојанство, које нас уздиже

над осталим бићима природе. Ово лично достојанство треба да чувамо.

Које су те дужности? Како се деле и довађају међу собом у склад?

Наше биће обухвата дух и тело, имамо, дакле, дужности према души и телу своје. Али обоје не чине део наше личности у истој мери са једнаком важношћу: тело је потчињено духу. Према томе, дужности према телу свом морају бити субординоване дужностима према души.

1^о Дужности према души.

Ми носимо у души својој извештај број способности (моћи), интелигенцију, сензибилност, вољу и све то тежи да се развије. Дужност нам је, дакле, да помогнемо овом развијању следовати бољему правцу. Ну, врх тога, свака од наших моћи тежи, да присвоји себи више достојанство, те да потчини себи друге, због чега се чешће дешава конфликт: Ето нове дужности: Сваки треба да доведе у склад разне те способности.

α.) Дужности према интелигенцији.

Ми треба своју интелигенцију да развијамо, то јест да „учимо“. Али чему је треба учити, па да достигне добро? Прво моралним истинама, које се односе на само добро; затим техничком знању, које се односи на ситуацију (положај у друштву) друштвену; напоследку, штогод је могуће, научном знању сваке врсте. Стари су ове дужности означили под именом „радљивости“

β.) Дужности према сензибилитету.

По неким моралистама: Кангу и стоницима треба гледати, да ту сензибилност уништимо. Али је то заблуда од њихове стране. Ми не треба да пробамо да нашу сензибилност уништимо, шта више, ми то и не можемо. Сензибилност треба само обуздати, да се прекомерно не развије, и поставити ју таквим границама, које не владају интелигенцијом, да би овој била потчињена, њој служи и њу подупире. Сензибилност треба да поставимо на извесну меру, јер прекомерно уживање шкоди развијању интелигенције. Ово је што стари зваху: „умереност“.

γ.) Дужности према вољи.

Будући је наша воља слободна, треба чинити да и остане слободна, да се развија и неуморно усавршава. Ми не треба да подвргнемо своју вољу туђој вољи (служење), нити својим страстима („људско робовање“ од Спинозе). Али то није подвргавање воље кад ју превари јарам добра: на против то је њено развијање; њој се може приписати сва вредност, јер савршена воља је она, која се управља према добру. Ну, добро нећемо достићи првим кораком. Хиљада сметњи задржава нас на путу, који нас води; да те препреке отклонимо, треба „одважности“ (смелости). Смелост се добро изјављује у формама: војничка кураж, цивилска одважност, стрпљење у несрећи, умеровање у срећи. Кураж, коју стари показиваху поред мудрости и умерености је усвојена врлина вољина.

δ.) Дужности према душевним моћима.

Ми треба, напоследку, да у складност доведемо наше душевне моћи. То је праведност која се за то брине. Праведност, управо, као што је Платон учио, није само врлина, која постоји у међусобним људским одношајима, већ још врлина, која постоји у одношајима разних партија једног истог бића. Ова улога праведности лако се може схватити. Већ у интелигенцији наилазимо на тачност (истинитост), која је равнотежа међу свима елементима једне те исте интелигенције: она је интелигенција истинита која — без да се одређује таквом очевидном особином — зна учествовати у сваком оном добру, што је главно и нужно за постављање једне исте целине и складности. Сад ће праведност чинити исто, разне ће наше моћи у складност довађати. Она ће регулисати три наше моћи: интелигенцију, осећање и вољу на путу са делања у усавршавању свега; она ће их дирижирати на заједничком путу, она ће чинити од њих не такмаце, већ помагаче и савезнике: биће у духу принцип мира и хармоније. То је укупуност дужности, које имамо према души својој.

2) Дужности према телу.

Ове су дужности од две врсте: Ми треба да чувамо и развијамо тело; свагда га треба субординирати духу. Кад је нужно тело сачувати, треба, противно мњењу стоика, строго прогнати самоубиство, јер је бар по генералном правилу циљ људскога живота савршеност; средњи пут постигнућа њеног јесте врлина. Колико је год могуће учинити за морално дело, па ма то и пожртвовања стало, човек који треба живот свој да усаврши, не треба да се уклања од тога. Самоубиство је противно дужностима према самом себи: оно је недостатак храбрости, јер више храбрости треба за подношење зла него да се то избегне смрћу. Шта више, оно се противи дужностима према нашим ближњима, према нашој породици, према нашој отаџбини. Дужност нам је не само да сачувамо тело своје већ и да га развијамо. Али не треба гонити бриге, којих треба да буде. Аскетизам и сензитивност се једнако удаљују од праве средине; обадвоје шкоде телу, у противном смислу; обадвоје су једнако достојни укора. Напоследку, ми треба тело да потчинимо души и да учинимо да служи доброј активности интелигенције. Ми треба још, ако нужда захте, да жртвујемо тело души. Када красне дужности наше према ближњима, праведност или истинитост, изискују пожртвовање тела нашег, не треба оклевати са извршавањем: ово је пожртвовање пре свега дело храбрости и врлине. Као што је осуда мера за саубијство, тако је похвала и награда мера за пожртвовање.

(Наставиће се.)

О избору и припреми једног задатка из писменог састава.

Деца исто онако као и одрасли људи могу говорити само о ономе што им је познато. Према томе прво правило којег се треба придржавати при избору предмета за задатке из стила или писменог задатка у основној школи у опште, а у средњем течају посебице, јесте да се учитељ ограничи и на ствари које дете познаје, и које је у стању разумети, било е тога што их је видело, било за то што их је учило. У области морала, мо-

же се тако исто захтевати од деце средњега, а нарочито вишега течаја, да загледају у се да себи пропишу правило у владању у овом или оном случају, или да даду разлоге по којима им се чини да треба да удепавају своје понашање. Потребно је тако исто да деца науче да пишу нека обичнија породична и пословна писма, али при томе ваља избегавати удешене предмете и вештачке поводе, као што је случај са писмима којима би предмет био да се од стране детета чине неке примедбе и дају савети неком рођаку, пријатељу, или ком другом лицу. Како би дете могло разрадити такав предмет, који би задао доста тешкоћа и зрелом човеку. Проповеди и саветовања нису никад јака страна деце. На против, ми сасвим и без икаквог страховања можемо захтевати од наших ученика да нам кажу, зашто не могу да учине извесну ствар за који их моли њихов пријатељ. Ја на пример, никако не могу да замислим једно дете од својих десетина година, које критикује владање свога рођака који бежи од школе и иде у поље да квари птичија гнезда; али сасвим појмам тога истог дечка како одговара своме рођаку да не може пристати да му прави друштво у лов на птичија јаја и гнезда. Саветовања и прекоревања свакако би озлоједила онога коме се упућују, не задобијајући га за добро које му саветујете: док би се озбиљно али учтиво одбијање, морало примити и учинило би можда што не би успела ненадлежна и увредљива беседа.

Предмети који ће бити деци приступачни не оскудевају и ево неки од њих: Гледали сте градњу куће: кажите све раднике који у томе учествују и шта који ради. И одиста, мало је деце која нису видела, било у вароши, било на селу зидаре и дрводеље на самом послу. У сеоској школи може се од деце захтевати да опишу сетву, кошење ливаде и скупљање сена, жетву, итд. У вароши опет, народни празници и свечаности, пијанца, опис једног дућана, итд., могу послужити као извршни предмети за писмене саставе. Из области морала можемо захтевати да нам изнесу разлоге са којих волимо наше родитеље, да нам даду слику једног учтивног детета, доброг или рђавог ђака, неког напраситог или завидљивог детета, итд. Можемо им тражити да нам непричају догађаје из свакодневног живота у вароши или на селу, али најљивно

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

избегавајући да не наведемо децу на брбљавост и да их не умешамо у месне зајевнице. Ми морамо високо поштовати детињство, те стога се личне алузије морају строго забрањивати.

Пошто се предмет изабере, и то тако да буде деци приступачан, настаје питање, хоће ли се ученици за његову обраду заједнички припремати, и у чему ће се та припрема састојати? У овом погледу било би ми готово немогуће да изречем неко друго опште правило сем овог, које сам у другој прилици и у овом листу указао, а то је да: нити ваља оставити ученика да се бочи са несавладљивим тешкоћама, нити је добро тако му припремити и сажватати посао да се у њака убије лични напор и саморадња.

Све се даље питање своди на то да се дозна, да ли дете од својих 10 до 11 година, од кога се пиште да изложи неко питање од оних и онаквих каква су она која сам горе навео, може то учинити без икакве помоћи и без припреме. Ја у то не верујем. И заиста, није довољно имати идеје па да се неко питање обради, већ потребно је још и знати их распоредити и моћи их лепо изложити. А ово је баш оно што деца најмање умеју. Ако му се, на пример, затражи да говори о зидању куће, њему неће бити тешко да нађе потребне идеје, јер их има довољно, али како му се исте јављају у један мах и без поретка, њак неће знати одакле да почне. Колико емо пута имали прилике да чујемо да нам, и по неко од интелегентније деце, одговори: „Добро знам, али не могу да кажем“. Као и све друге вештине и вештина у писменом саставу показује се и учи, те стога је учитељ мора предавати и научити својим ђацима. Али наћи ће се неко који ће рећи да би боље било тражити од детета оно што може и онако како, па после поправљати му рад и казати му шта и како би ваљало да је урадио. На то ћу рећи да како у моралу и васпитању, тако и у образовању, паметније је предупредити него поправљати. Зар свуда и у свему не почињемо казивањем детету шта и како ваља да ради? А зашто би морало бити друкчије при писменом саставу? Да то не мора бити због тога што је писмени састав оно што је најтеже за децу?

Пошто је дакле заједничка припрема неопходна, испитајмо сад у чему она треба

да се састоји. Ми ћемо имати за задатак да наше младе писце оспособимо да могу своје идеје изнети по реду и да умеју почињати почетком. Ако се вратимо нашем примеру, видећемо да оно што су деца прво могла видети јесте обележавање плана на самом земљишту, после рад простих аргата који копају темеље, затим зидари и материјал који употребљавају, па онда дрводеље, итд. Да деца кажу све ово, ми ћемо их навести помоћу питања, и како чему дође ред, по нека реч записана на табли послужиће за образовање плана или основе за састав који се има израдити. Ово ће бити довољно за ученике који су већ мало упознати са радом писменог састава, а за оне непискуније, који излазе из основног течаја, биће потребно помагати им како да се служе израђеним планом. Ваља им казати да се свака тачка има развити у реченицу или у нарочити став и уштити по неког ученика да каже шта ће написати о овој или оној тачци.

Има једна рђава припрема, која се још по где где употребљава, а која се састоји у томе да се ученицима унапред прочита израђен модел задатога предмета. Деца онда знају да упамте по неко парче од стране реченице и по неки израз који им падне у очи, и то по најчешће бивају изрази које најмање схватају, а што се тиче самих идеја, она нити их виде, нити им уоче унутарњу везу.

Да сад пређемо на исправљање. Очеvidно је да се задатци из писменог састава не могу поправљати заједнички и у разреду, као што то бива са задатцима из диктовања. Неопходно је потребно да учитељ прочита сваки задатак који ће са стране копирати сваковрсне грешке и неправилности, као грешке у стилу или синтакси, грешке у композицији, забрављене мисли и важније преиначе, итд. Изгледа ми да је излишно напомињати да се овај рад истраживања морао бављати ван часова и у типични канцеларије. Истина да је ово и тежобан и заманан посао, али је и такав посао који се заповеднички намеће. Шта више овај би рад био недовољан ако се хоће да у истини буде користан, јер деца би могла пропустити да прочитају примедбе и оцењивања учитељева, или се може догодити и да их не разумеју. С тога се намеће потреба и за један брз усмен извештај. Код свакога задатка учитељ ће забележити место на које мисли

да је нужно да скрене пажњу заинтересованог ученика; тако исто он ће побележити и најчешће и најобичније погрешке на које треба да обрати пажњу целог разреда. Сем тога учитељ се мора постарати да му ученици разумеју разлоге за најважније исправке.

Најзад он ће гледати да помоћу најбољих ђачких задатака састави један модел кадгод му је то могуће. Исправљање писмених састава јесте често непотпуно у овом погледу, јер се учитељи обично задовољавају означавањем онога што је у сваком задатку рђаво или незгодно. Једном речи, више се означава оно што није ваљало рећи и како није ваљало казати, но што се казује шта и како је ваљало написати, а то није довољно. Исправљање је тек онда добра, ако оно замењује рђаво добрим.

Скопље, 26 сеп. 1909 г. с францускога
Р. Огњановић.

Педагошки преглед.

Народне школе у Њујорку. Европљанин, који је проживео дуже времена у Здруженим државама северне Америке, и имао прилике да темељно упозна државно уређење, мора признати да се јако разочарао. Место слободе, како се обично прича о Америци, тамо је свемоћ новца, а да се и не узме у обзир свака могућа корупција, што се увукла на свима линијама јавнога живота.

Свему томе треба да помогне школа. Но како ће? Држава се стара за образовање ширих маса, само толико, да води бригу о издржавању школа, које би имале значај народних или стручних школа; у последње време почиње се старати за уређење средњих школа, које су сличне нашим нижим средњим школама. Више школе (College in Universitetes) већином су приватни заводи, који имају право јавности. Школе, које издржавају општине, добро су опремљене свима потребама: учитељи имају лепе приходе и општинске старешине не штеде ни труда, ни трошка, да од њих створе васпитне заводе прве врсте.

Народне школе у Њујорку, основане у највећем и најбогатијем месту државе, нису савршен неки идеал америчких народних школа, него дају прилику да се упозна, у колико се космополитски поглед друштва обзире на питање људске образованости.

Школе у Њујорку су: I. Public Schools (народне и стручне школе). II. High Schools (ниже гимназије и реалке). III. Evening Schools (вечерње школе).

Строго гоњење у школу, последицом је, да је похађање школе доста добро; год. 1908. ишло је у школу 700.000 деце.

„Public Schools“ је по свом уређењу некаква народна школа, која има 8 разреда, које мора ученик свршити, ако хоће да пређе у неки виши завод. Да се способном ђаку омогући бржи прелаз у средње школе, има наредба, по којој може добар ђак и прескочити разред.

У нижим разредима настављају учитељице, у вишим учитељи. Школска настава се води на основу најновијих погледа и напредује с духом времена. Као у нас тако и тамо, у основним и стручним школама дели се настава у разне гране наука, но пази се на то, да ученик добије потребну спретност у изражавању својих мисли. У ту сврху постоје посебни часови за говор и разговор. Млади држављанин се упознаје довољно с главним основима државних закона, који су му потребни, да има јасан поглед у систем и администрацију државе. На супрот великом верском осећају, америчког становништва наука о вери не учи се у школи. Па иако нема, ваљда, места на свету, у којем је толико цркава разних вероисповести као у Њујорку, држава ипак не признаје секте. Деца се уче науци о вери у т. зв. недељним школама, које су у вези с црквама, а издржавају их општине. образовање америчке омладине, разликује се од образовања омладине у старом свету, те се јаким делом оснива на физичком образовању. Томе служи телесно вежбање, које је јако развијено. Телесном вежбању дају велики значај свечане представе пред публиком. Свакога погодишта изводе се јавна такмачења свију школа, и ништа не утиче тако на америчку омладину као то, да се јавно такмачи. Такмаче се у скакању и уметању тешких кугала. Публика се јако интересује за те утакмице. Лицетови опширно пишу о томе, а омладина добија као награде одличја златна, сребрна и од бронзе.

Још важније него телесно вежбање је поука у раду. Тиме се иде за тим, да омладина стече умешност, спретност, којом ће се моћи испомоћи у сваком случају у животу. У ве-

ликим радионицама, што су уз школске зграде, учи се омладина разним радњама. Томе ју уче искусни учитељи. Градива сваке руке има на расположењу; ту се реже, сече, деље и извршују разне оправке. Школа не само да даје бесплатно то градиво за рад, него им даје бесплатно и све остало потребно за учење: књиге, прописеве, теке, писаћи прибор, без обзира на то, је ли дете сиромашних или имућних родитеља. Лако је замислити како велике своте, троши варош сваке године само за та потребна помоћна средства, а при тако многобројном полагању школе као што је у Њујорку. Како за ђаке, тако и за учитеље, не штеди место трошкова, те их лепо награђује. Учитељи народних школа, којима друштво поверава образовање омладине, заузимају у држави место пуно одговорности, али су добро збринуте у свему и могу се сасвим посветити својој позиви. Кандидат који хоће да се оспособи за учитеља, мора доказати да је довршио течај *Collegue*, на којем се добија нешто виша спрема него у нашим вишим средњим школама. По свршетку тога течаја, добија кандидат први академски степен: *Bachelor of Arts*; осим тога мора положити испит из педагогике.

Учитељ не бива дуго у привременој служби, него брзо по положеном испиту, именован је правим учитељем, тада добива годишње плате 900 долара (око 4500 К). За мало, наму се доходак знатно побољша. Као што у нас захтеви за војску никад не буду одбијени, тако тамо захтеви за добро школе, никад не наилазе на отпор. Множина дошљака у њујоршко пристаниште, што чини годишње читав милијун душа, не зна државног језика. Да се томе помогне и оплемени свет који је већином неписмен, да се упуте у језику и наредбама нове домовине, управа Њујорка, основала је школе у којима се дошљаци из старог света, уче државном језику. У тим школама, од 8—10 ч. у вече, на расположењу су разна средства за учење, и енглески учитељи и учитељице имају за време учења, које се изводи по методи Берлицевој, тако разноврсне и многобројне слушаоце, како је то некад било код зидања Вавилонске куле. Италијанци, Немци, Чивути из Русије, па Кинези и др. многе народности, сви пажљиво слушају учитеља, који је принуђен да се у говору испомаже разним гестима. Каква су до-

бробит те школе, за сиромашне дошљаке, може схватити само онај, који је видео те људе и њихову живост и радост за учењем. Па не само да се варош брине за дошљаке, него и за оне који у младости нису имали прилике да походе школу. За оваке постоје: *Public* или *High School*.

У свакој фабрици је неколико народних и средњих школа, које су отворене од 8—10 сах.; у њима се поучавају ученици бесплатно. Школе су добро уређене и имају одељења, која одговарају нашим трговачким и обртним школама. Ко је довршио таку школу, добија сведоштво, која има вредност као и правилно довршене свакидашње школе.

Напредак у народном школству огледа се на сваком кораку. Но како је све то још мало, јер су родитељи већином заузети радом, те деца морају остајати по улицама, оснивају се школе у којима деца под вођством учитеља, праве излете у околину или се забављају у школском дворишту. Ту се уз игру објашњавају деци разни одељци из наставе. Дете тако однеговано, проживи весело прво своје детињство под надзором својих учитеља.

Школа и настава.

Подела деце по способностима. Швајцарац Др. Фик пише о томе: „Иако нисам ни лекар, ни члан школске власти, него адвокат, упео ми је у очи недостатак телесног и душевног здравља многобројних ученика. Па баш с тога, што захтеви школе превазилазе способности једног дела ученика, и оног другог дела способности не исцрпљују, сматрам да је прешна потреба да се деца поделе у разреде по способностима. „Кад се позивам — вели писац — на трговце и учитеље средњих школа, као сведоке, да ђаци кад изађу из школе немају довољно спреме, нарочито у матерњем језику, то чиним с тога, да не би изгледало као да своја опажања сматрам за једино меродавна. Али уједно назначујем, да моја опажања потврђује искуство оних особа, које су исто стекле при прегледима школа. И сами добри ђаци добрих учитеља, нарочито у правопису и интерпункцији показују недовољно спреме. Свакојачко ће то ти ученици кад ступе у живот вредноћом својом постићи, али основна зњања из матерњег језика требало би школа

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

да да. Ово је толико важније, што знатан део трговаца ни сами не знају те основне појмове, те не могу у томе накнадно поучити шегрте.“ Он завршује: „Промена нашег школског уређења мора доћи, ако наш народ у светској утакмици, нарочито с Америком, неће да подлегне. Тепикоће поглавито леже у нестрпљењу родитеља и учитеља.“

Систематско учење морала у лондонским школама. Прошле године као покушај, било је заведено у неким школама систематско учење морала и дат му је знатан број часова. До сад се настава у моралу учила према приликама, понајвише уз библију. Недавно је месни надзорник саопштио своје утиске о успеху систематског учења у моралу. Изнео је, да се утицај таког учења јавља у бољем понашању ђанства и у мањем постотку јачих престапа. Највећи утицај у таком успеху имало је учитељство, које се дало на посао с радошћу и ентузијазмом. И у оним школама што су у најбеднијим крајевима Лондона, показао се неочекивани успех у понашању ђака. По саслушању извештаја ренила је лондонска школска управа, да се у год. 1909—10. заведе у свима градским школама систематско учење морала.

О јапанском васпитању издао је у Лондону барон Данроку Кикухи занимљив енис, из којег се види како много полажу Јапанци на своје школе и са каквим заузимањем настоје да пресаде у својој земљи сва осведочена педагошка начела са запада. Нарочито тежиште полажу јапански педагози на споразуман рад школе и породице, а у корист тога у већини школа одржавају се већ одавна разговори учитеља с родитељима. При тим састанцима одржавају се изложбе ђачких радова, на којима могу родитељи видети напредак своје деце, упоредити их с напредком остале деце, а према томе изменити о томе мисли с учитељством. Значајно је, да се на свима средњим школама учи по неки културни језик западно европски, понајвише енглески и француски, али је и немачки заведен у две школе.

Учитељство.

Енлеска. Прва седмица у јануару је нарочито седмица за конференције. Удружење за модерне језике, северна енглеска кон-

ференција, удружење помоћних учитеља, Лондонски школски збор, учитељи из Шкотске, удружење главних учитеља и др. удружења за школу и образовање састају се у јануару. Од тих свих зборова најзанимљивији је Teachers Conference, збор који траје три дана са седницама пре и после подне и на којем се расправљају школска питања, а на збор тај сазива школска власт у Лондону чланове школског Савета и учитеље. Представници власти, надзорници, учитељи и чиновници школске управе, долазе ту у непосредан договор. Још је значајнија измена мишљења. С тога су те конференције јако посећене. Овог пута говорило се о организацији виших школа с нарочитим обзиром на једну врсту секундарни школа (London County Council New Central Schools), које треба поново да ступе у живот, о организацији једне велике средње школе, и о образовању мерника, о рачунској настави у основној и средњој школи, и у семинару, о настави о домазлуку, о настави слабоумних, педагошким експериментима у школи, о настави и ручном раду, о настави завичајној, о заштити животиња и школи и т. д. У дискусији и предавању суделовали су покрај учитеља основних школа најугледнији научењаци. У конференцији учитеља за природне науке, трајно је Summing да сваки младић проучи један или два природописна лабораторијума. У истом збору говорио је проф. Armstrong против класичног образовања. Главни учитељи перадо гледају давање стипендија, да се помоћу њих уче ђаци у средњим школама; боје се да ће деца имућнијих родитеља изостати ако навали спроманија класа. Главни и помоћни учитељи споразумни су у захтеву, да се учитељима издаје сведодба оспособљења (патент) у којој се изрично говори о учитељевој способности и праву. Исто тако заједнички траже уређење мировине, што до сад никако није постојало за учитеље средњих школа. Енглеско учитељско удружење истакло је за овогодишњу своју скупштину у Плимуту 150 предмета на дневни ред. Оба досадашња заступника учитељска у парламенту Др. Macnamara и Sir James Yoxall, први је био уредник учитељског листа, а други је сад, поново су изабрани у парламент. Од три либерална кандидата у Нотингхаму, једини је James учитељски кандидат, продро. Више чланова лондонског школског

савета изабрали су конзервативци у парламент. Поново је изабран и министар просвете Runciman, који се за кратко време показао као увиђаван вођа и управник школства.

Француска. Борба против неутралне школе изазвала је у комори дебату кроз више дана. Са свију страна ницали су интелектуалци и нападачи. Неко време одбијали су радикали клерикалне нападаје на државне школе, најјачим нападајима на приватне школе т. ј. да одговоре државним монополисањем наставе. Али то већ не би допустиле финансије; јер с дан на дан имала би држава да допринесе стотинама милијуна франака само на школске зграде. Иза интерпелација које су поднели Besuard, Dessoye, Gérard-Varet, Blanc и др. због агитација против лаичких школа, поднесоше интерпелације заступници деснице Gransseau, de Ramel, Barrés, опат Gayraud, Pion и др. оптужбом против школе и наставе у моралу. Као основ нападајима послужиле им некоје нетактичности у изјавама учитеља и некоја места у уџбеницима. Но ово је изједначио министар просвете Doumergue, цитирајући нека места из уџбеника црквених школа, па је уједно поднео предлог не само у заштиту државних школа, него уједно и у корист контроле приватних школа. Проф. Allard који је и пре био за државно монополисање школа заступао је становниште, да само у синдикализованом учитељству има поверења, јер ће по његову мишљењу само ово ослободити државну школу од разних обета грађанских и религиозних. M. Steeg заступао је државну школу као носоца мирољубиве човечности. Врхунац у дискусији био је говор министра председника Бријана. Јесенас је већ маслиновом гранчицом мира изнео свој програм помирења. Истим акордом одјекивао му је и говор од 21. јануара о. г. Право критике над школом признаје он епископима као и сваком другом грађанину, али им препоручује да се чувају од претеривања, која имају неку другу сврху и доброј ствари школе сметају. Против недопуштених средстава у борби против школе, а што треба да служи политичким сврхама, чуваће право државе, али неће тражити попул наставе за државу. На крају дебате великом већином гласова дато је влади поверење да ће она знати штитити државну школу.

Елсас и Лотарингија. Тежња за уједиње-

њем учитеља за дуго је била неуспешна. Разочарање које доживеше учитељи 1909. г. у питању плате, а због држања клерикала у штампи и у сабору, уклонило је и оне незначителне обзире. Учитељство се ујединило и у начелу изјавило, да приступа великом учитељском савезу. Са црквене стране покушана су разна средства да се то осујети. Рађено је тајно и јавно, мољено, прећено, куђено, застрашивано. На неколико дана пред састанак делегата, заузеше се у тој ствари и епископи из Штраасбурга и Меца, те одговараху учитеље да не ступе у Савез и учинише их пажљивим на неки чланак једног прелата што је изишао у листу „Schulfreund“ у, па и преко свештеника делили су тај спис учитељству (као нека врста клетве, анатеме). Но сво то одвраћање имало је баш противан утицај. Великом већином гласова закључило је учитељство, да ступи у Савез, тако да ће већ о Духови 1910. на скупштини учит. Савеза бити присутни и чланови из Елсаса и Лотарингије. Против посланице епископске подигао се државни секретар барон Цорн (брат посвећеног бискупа штраасбуршког) против мешања црквених поглавица у нецрквене послове.

Саксонско учитељство. Изасланици учит. удружења бавили се (3. и 4. јан. о. г.) питањем о школском надзору. Они траже да је учитељ у свом педагошком деловању самосталан, да се укине месни школски надзор и најближи службени претпостављени да буде учитељу средњи школски надзорник. Пошто увиђају, да за сад не могу постићи ошћу школу без верског обележја (а замишљају да би така школа ишла у корист једноличног националног васпитања немачког народа), то траже да се настава у науци вере среди према раније донетим резолуцијама (Цвикау) т. ј. да буде без догматичне наставе. Значајан је тренутак био кад је скуп предао досадашњем председнику Лајпшке-у скупљен прилог од 90.000 марака за закладу Лајпшке. Ова ће служити као помоћ учитељима који су у борби за свој сталеж материјално општењем.

Из школске Самоуправе.

Замена учитељу у школи. Марко Вујић учитељ у Кумани, поднео је овај предлог в. кикиндском средњом учит. збору:

1. „Да се умоли Школски Савет, да питање о замени болесних учитеља реши у корист школе и учитељства и да 81. § Школске Уредбе протумачи у корист оболелог учитеља, наиме: да заменика оболелог учитеља плаћа издржавалац школе.

2. Да се за сваку епархију постави потребан број заменика и заменица и да им се одреди плата и путни трошак.

Моли председништва свих учитељских зборована, да предлог овај на дневни ред ставити изволе. Моли учитељство, да о овом предлогу размисли и да се својски заузму за овај савремени предлог.“

Наше школске прилике удешаване су некад по угледу на школе у Немачкој и Аустрији. И Школ. Уредба је примила много из тих земаља. У то доба је и у Немачкој схваћено питање о замени учитељској тако, да учитељ плаћа сам замену, али то је изрично наведено за оне случајеве, где учитељ не пријави то на време да је оболео. То за Пруску наређује министарски отпис од 29. априла 1864. год. Но то је тамо већ давно измењено. Минист. отпис од 26. јуна 1888. г. наређује да је за време допушта оболелом учитељу, дотична општина дужна сносити издатке за замену. Ако општина и мимо тога тражи, да учитељ сноси те трошкове, то је без правне вредности. Други један минист. отпис у Пруској од 9. окт. 1883. наређује, да се учитељу у случају болести мора дотична општина постарати и за замену у црквеној дужности, и сносити издатке за то.

Практичне обраде.

ЛЕКЦИЈА ИЗ ГИМНАСТИКЕ

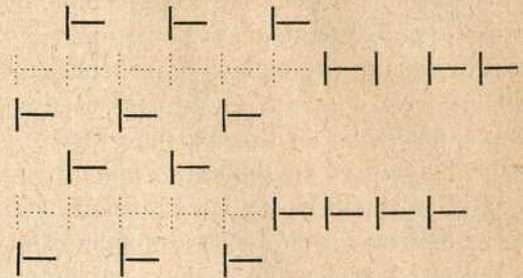
за III. разред.*)

V. САТ.

„Врстај се!“ — „Равнај се!“ — На десно 1! — 2! „Постепено у две врсте лево и десно наизменце у страну ступај! (Egyenkint két sorba balra és jobb-ra oldalt felváltva lépj!)“ На ову заповест почиње предњак у бочној

* Довојмо једну практичну лекцију из најновијег списа: „Гимнастичке вежбе“ за ери. нар. основне школе, што га је написао наш сарадник г. Г. Мирковић, а која се књига сада у рукопису налази делом код Високоглавног ери. нар. Шк. Савета, ради оцене, а делом код самога писца. Књига је рађена по Наставној Основи и држимо, да ће добро доћи нашим учитељима.

врсти да корача 1 умерен корак на лево у страну; онај иза његових леђа 1 умерен корак на десно у страну и тако до краја: један лево, други десно. (Шведско постројење)

„Лево круг! (Hátra are) 1!“ сви се ученици окрену на левој пети половину окрета на лево; (д. им нога стоји натраг). На 2! прикључе д. ногу левој ноzi у основни став. Код $\frac{1}{2}$ окрета нека пази учитељ, да ученици руке мало већма по обично притисну нуз бутине, да код $\frac{1}{2}$ окрета не млатају рукама. — Постројити их као на горњој слици, па онда $\frac{1}{2}$ окр. да дакле мали дођу напред и онда

руке о појас а.) Дизати се на прсте (Lábujj állás) — 1!

Доле — 2!

р. доле б.) Замахнути рукама у страну (Páros karlendítés oldalt középtartásba) — 1!

Доле — 2!

с.) Спојити а.) и б.)

р: о п. д.) Савијати колена лагано! (труп управо, глава горе, рамена натраг) Térdhajlítás) — 1!

Пружати (Térdnyújtás) лагано!) — 2!

с.) Дизати л. пету (B. sarokemelés колена састављена, не сме л. колена изаћи напред) — 1!

Пунтати — 2!

„Лево круг 1! — 2! (Првобитан положај као на слици).

„Врсту (е) затвори ступај (Sort (okat) zární lépj!)“ На ту заповест кораче сви ученици један десно, други лево један одмерен корак и склопе се у бочну (е) врсту (е).

Косе лестве (доња страна).

1.) Скочити трицута у пречно вишење, хват за слемена, ноге састављене и пружене, ножни прсти доле пружени, глава горе дигнута).

2.) Као 1.) али дизати и спуштати лево па д. колена.

3.) Као 2.) али дизати и спуштати леву па д. пету.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

4.) Као 2.) али дизати и спуштати 3 пута оба колена (прсти доле).

5.) Као 2.) али дизати и спуштати 3 пута обе пете.

И г р а.

Надвлачење ужетом. Уже не сме бити претанко ни предебело, него толико дебело, да га ученици својим шакама могу лепо ухватити. Не предугачко, али ни кратко. Најпре покаже учитељ са 8—10 ученика и то $\frac{1}{2}$ на једну, а половина на другу страну. Хват је наизменце један с леве стране ужета, други с десне. — Средина ужета се обележи (везати мараму, обојадисати) и тле испод знака се обележи. На заповест: Спреман! (Kész!) ученици се добро раскораче налегну се на траг, али још не вуку, а на заповест: „Сад! (Rajta!)“ сви повуку. — Која страна одвуче другу 1 корак, победила је. (Равна се по знаку на ужету и на тлу).

Л И С Т А К.

„Културно удружење нашег учитељства“.

(Види „Школски Лист“ год. 1909., бр. 1., стр. 12.)

Обрадован горњим чланком, хоћу да изнесем своје рефлексије о реорганизацији рада на нашим зборовима, ма да сам — разочаран индолентношћу мога збора — у оно доба мислио, да то више нећу ни спомињати. У огорчењу мислио сам: боље тражи разрешење од обавезног похађања тих — бајлагни — зборовâ, него реорганизацију истих! Но ево ме натраг. Надам се, да ће се сад о овоме која више рећи. Не само рећи, него да ће се почети озбиљно радити.

* * *

Било је у највећем жеку, расправљање о учитељској појачкој дужности. Завршио сам своју расправу с предлогом, да треба сви зборови споразумно да поднесу представку највишој власти, да се наше учитељство разреши обавезне појачке дужности у цркви. Одмах за овим — знајући из искуства, за ово неколико година учитељања ми, да се у моме збору увек нешто жури, хити — рекао сам следеће:

Не чекајмо да нам ко други ради за нашу ствар. Будимо истрајни. Верујмо тврдо у победу, јер нам је ствар праведна. Зато: пишимо, договарајмо се, претресимо ствар на нашим зборовима. Будимо и ми готови и одлучни, да од сад све своје послове сами свршавамо.

Но пре овако интензивног заједничког

рада, треба да дођемо до споразумног рада свих зборова. Треба да озбиљније уредимо рад наших седница.

Ја мислим, да одбор треба да даје правац целом нашем раду т. ј. да предлаже теме за седнице, из савременог школског и учитељског живота. То ће се постићи: 1.) ако су чланови одбора стручно спремни и вредни људи; и 2.) ако буду у непрекидном контакту са одборима осталих зборова.

Од споразумног рада одборâ свих зборова, имали би ту корист, што би сваки одбор увек могао у седницама, чланове свога збора извести, о свему, што је, да кажем „на дневном реду“ у школском и учитељском животу; одмах изнети своје мишљење о томе, а затим позвати чланове збора, да до идуће седнице о томе размисле, а они који желе да о изнешеном расправљају, да се до одређеног времена пријаве, као и да — опет до одређеног времена — своје радове одбору поднесу. Тако би о темама које одбор предложи, расправљало њих више — колико их хоће — а одбор би у седницама пред збор изнео само најбоље.

После оваког рада мислим, да би много лакше изrekli своје одређено мишљење и заузели одређено становиште у ма каквом школском и учитељском питању.

Не могу дакле довољно да нагласим, колико сам за оваки споразуман рад свих зборова. Тако би увек у сваком школском и учитељском питању имали одређено мишљење и становиште целог учитељства. Таким радом извојевали би победу свакој нашој праведној ствари и оправданом потраживању. Таким радом осетили би корист и потребу зборова и — што је данас врло важно — уверили би наше општине, да учитељски зборови нису само „скупа провађања“ и „терет општинама“, него да су то озбиљни састанци, који заслужују и жртава и пажње.

* * *

Предлог је изнешен без и најмањих личних претензија; чисто у најискренијој жељи за стварнијим радом, који би користио и учитељству и школи. Формулисан је био на брзу руку у нади, да ће се већ на збору о томе подробно претресати и донети ако не коначно, а оно бар неко стварно решење. Па шта је било?!?... Ништа!... Кад су одјекнуле и последње речи, наступила је тишина од неколико тренутака. Нико не рече ни беле. После се нервозно хитило крају дневног реда... Ја сам се повукао у један угао и било ме је ерамота.

— н — Р — њ.

Преглед књига.

Ed. Clapèrède, Classification et plan des méthodes psychologiques (Archives de Psychologie, 1908., свеска 7., број 28., стр. 321—364).

Клаперед покушавао је овде један врло захвалан рад: систематско излагање и класификацију психолошких метода. У уводу укратко напомиње досадање класификације Ебингхауса, Килпеа, Вунта и Алиота. Наш аутор предлаже да се све оне поделе у двоје: (méthodes de réception et de réaction) (методе примања и реакције). Но, реакционе методе он дели још у три важније и врло различите групе: методе суда, извађања и изражавања (méthodes de jugement, d'exécution et d'expression). Неће бити на одмет ако ради паралеле изнесемо досадање теме психолошких метода:

	I.	II.	III.	IV.	V.
Клаперед	Методе примања	Методе судова	Методе извађања	Методе изражавања	
Ебингхаус	Изнагајкење награђања	Изнагајкење суда			
Килпе	Методе утиска	Методе ус-поствађања	Методе изражавања		
Леман	Изнагајкење награђања	Изнагајкење суда	Методе изражавања		
Вунт	Методе утиска		Реакционе методе	Методе изражавања	

Са техничког гледишта Клаперед дели методе на двоје: квантитативне и квалитативне (Psychométrie et psych-lexie), без да

напомиње да је ту поделу још одавна усвојио америкашки психолог Dr. Тиченер (Cornell University) у своме колосалном делу: *Experimental Psychology* (у четири свеске). Клаперед дели квалитативне методе у оне, где описивање или просуђивање (appréciation) почива на субјективној анализи, и на оне, где то почива на описивању спољашњих знакова. За даљњу поделу наш аутор адоптује Алиотове предлоге (Alliotta: *La misura in psicologia*, Florence 1905.), који то према објекту мерења овако класификује:

1. Психофизика: овде се мери изражава у степенима надражаја.
2. Психохронометрија: овде се мерење односи на трајање процеса.
3. Психодинамика: овде се мерење односи на величину постигнута рада.
4. Психостатика: овде се мерење односи на број особа, које показују извештај феномен и т. д.

Квантитативне и квалитативне методе са свим својим горепомнутим нижим одељењима дају и шему за све специјалне методе, које падају под једну од горњих четири главних рубрика (методе примања, суда и т. д.). На тај начин настају 24 различите методолошке могућности. Dr. Клаперед (проф. психологије у женеваком универзитету) износи многобројне литерарне примере за егзистенцију метода, примере, који се лако даду свести под ту његову шему.

Dr. Edward Lee Thorndike. A Pragmatic Substitute for Free Will. 1908.

Ово је сепаратни отпак из: *Essays Philosophical and Psychological in Honor of William James, Professor in Harvard University, by His Colleagues at Columbia University* (New York, Longmans, Green & Co, 1908., стр. 6160., цијена 3 долара). Познато је да је проф. James рекао, да је мелиоризам једна једина значајна посљедица боја око слободе воље, и да индетерминизам онемогућава мелиоризам. Dr. Thorndike, универзитетски професор у New Yorku хоће да покаже, да се мелиоризам не да замислити без индетерминизма. У ту сврху он истиче ове физиолошке претпоставке:

- 1.) Држање (behavior) значи бој између неуронских ланаца.
- 2.) Главне функције неурона су храњење (nutrition), спровођање (conduction) и кретање (movement).

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

3.) Могућност промене зависи од покрета.

4.) Све дотле док су у реду животне радње храњења и спровађања, покрети ће се настављати у својим тадањим правцима. Чим се тај ред поремети, настаје други покрет.

5.) Активност спровађања поспешава активност храњења, а ово последње иде на руку активности покрета.

6.) Физиолошки корелат неугодности (discomfort) треба да је претерани надражај.

7.) Физиолошки корелат угодности (satisfying) мора бити спојен са каковим нормалним надражајем моћи спровађања.

8.) С претераним надражајем опада средство храњења, а с нормалним надражајем то расте.

Те хипотезе хоће да објасне, да је природна диспозиција организма да се побољшава, да иде на боље.

После тога наш аутор укратко се бави са проблемом о срећи. Но, ја се овде не ћу на томе задржавати, јер је то од секундарне, споредне важности.

Dr. Thorndike хоће да нам даде разумни мелиоризам, који је у врло уској вези са способношћу учења. Он се даде помирити са детерминизмом и индетерминизмом, и исто се тако може применити на мишљење као и на држање, владање. У погледу на мелиоризам наш аутор је строги оптимиста. Он вели: „Тврдња, да се човек побољшава, у колико се тиче човечијег рођеног владања, исто је така врста суђења као и тврдња, да се он умножава у колико се тиче држања руског становништва“. Нема сумње да се многи и многи не ће сложити с овим Thorndike-овим резонувањем.

Dr. Паја Р. Радосављевић.

Б Е Л Е Ш К Е.

Промене у надзорништву. Школски Савет поставио је за привр. референта бачке и будимске епархије Милана Тосића новосадског учитеља и школског управитеља.

Промена у учитељству. За учитеља у Ст. Кањижи изабран је Стојан Михајловић сврш. припр. из Вел. Кикинде.

Државни надзорник у новосадским српским осн. школама. У среду и у петак 16. и 18. фебр. по пов. к. походио је државни школ. надзорник бачке жупаније Јанош Фараго, све

разреде новосадске средишње школе. У петак у 4 сах. по подне одржана је конференција учит. збора у којој је госп. надзорник саопштио своје утиске приликом својих посета у појединим разредима. При саопштавању својих рефлексива, помињао је појединце разред по разред и похвалио је рад сваког учитеља и учитељице и по негде своје примедбе изнео, а код неких је с допадањем истакао успех у мађарском језику. Својом предусретљивошћу и тактом што се огледало у целом његовом опхођењу, подстаћи ће учитеље и учитељице да истрају у том правцу, у уверењу да ће у њему увек наћи педагога, који води рачуна о педагошким могућностима и немогућностима. Овом приликом напомињемо да је госп. надзорник походио пре основних школа и српску вишу девојачку школу и управитељу школе Мити Ђорђевићу, изјавио своје допадање на постигнутом успеху из мађарског језика у тој школи. А треба имати на уму, да у ту школу долази знатан број деце из Срема и да у тој школи стиче и прве основне појмове из мађарског језика. Дакле, успех се може постићи кад су и учитељи људи на свом месту, а и надзорник човек.

Гимназија у Чуругу. Чурушка општина у Бачкој намерна је да отвори нижу гимназију. Гимназија има својих добрих страна, али би чурушкој општини свакојако боље дошао неки други просветни завод него гимназија. Она би додуше један део шајкашке деце одузела новосадској гимназији, али држимо да ова то не би јако осетила. Важније је од овога што Чуругу и околини није толико потребна гимназија колико једна добра напредна економска или занатлијска школа. Ми држимо, да се овде даје подесна прилика, да се оснује школа за ратарску омладину по угледу на данске грунтовигове школе. То би била велика добит за нас.

„Српски учитељски конвикт“ у Новом Саду примио је у јануару о. г. од Ђоке Милића из Новог Сада 2 К свечарског прилога. — Од Српског ратарског певачког друштва у Новом Саду 12 К 80 пот. уместо венца својој чланици пок. Љубици Божић. — Од Јелене Коњовића, учитељице из Сомбора 10 К чланице за пок. мужа јој Стевана. — Од Душана Јосимовића, пароха у Молу 36 К 89 пот. од таса за мпроносање у 1909. го-

дини. — Од Српског учитељског збора у Новом Саду 20 К. у место венца пок. Кузману Миловановићу, некадашњем свом члану, управитељу и референту. — Од Светозара Савковића, професора у миру из Новог Сада 20 К чланарине.

Читуља. 27. јануара (9. фебруара) о. г. преминуо је у Митровици Мита Гудурић умировљени учитељ у последње доба из Кленка и Адашеваца у 71. години живота. Служио је верно и савесно школу и цркву пуне 42 године дана и онда се преселио у Митровицу, да се одмори после трудна и напорна рада. Беше добре нарави, одан школи и цркви, пун добро воље за напредак народни. На гробу се опростио с њиме друг му, умировљени равнајући дивошки учитељ, Давид Мишић, који се такођер преселио у Митровицу одмора ради. Нека је вечан помен честитом просветном раднику Мити Гудурићу!

Богословско књижевно друштво „Слога“ у Срем. Карловци намерно је издати „Размишљања о божанској литургији“ од Н. Гогоља у преводу професора богословије Јована Живковића, у којем је делу на врло леп, лак и јасан начин изложено тумачење свете литургије. За то се обраћа с молбом на све родољубе српске, да га у овом раду помогну, како би лакше постигли жељену сврху. Књига је у штампи, а цена ће јој бити 20 пот.

Учитељске школе у Србији. У Србији постоје четири препарандије. Сада мисле основати и пету, јер немају довољно учитеља, да попуне све основне школе. Тако је ове школске године остало 96 школа празних због оскудице у учитељима. Нова ће се препарандија основати у Неготину, што не ће бити од користи ни по саму школу ни по њаке, јер је Неготин на источној граници далеко од културног средишта и без услова за што боље образовање учитељских приправника. — Број учитељских лица у краљевини Србији износи 2416, и то 1413 учитеља и 1003 учитељице. Плате учитељске износе 3,629.790 динара. — У Параћину је отворена државна занатско-трговачка школа. Ученика има 131.

Одбрана против туберкулозе. Једно од најглавнијих оружја у борби против туберкуле је уредан и правилан живот. О тешкоћама настављања ових болника говорила је Ellen, La Motte (Baltimore) на међународном кон-

гресу против туберкулозе. Из свог искуства вели, да је од 1160 сиромашних породица само 9 које су свој начин живота сасвим преудесиле према захтевима хигијене и прописима лечника, 143 породице су то учиниле у полак, 719 породица тек само у неколико, а 289 пор. остаје при старом начину живота. Из тога се види да у овоме треба прво настављање отпочети у осн. школи. У Угарској се ради на томе да се то уведе. Затим одрасле треба о томе обавештавати са што више воље и издржљивости. У новије време почели су у Немачкој ширити у овом смислу потребна знања помоћу путујућих музеума. Овome слично почело је и код нас у Угарској под именом Társadalmi Muzeum. Орган је томе „A társadalmi muzeum értesítője“, Budapest.

Енглеско учитељско удружење чини пажљивим децје родитеље на ризико који чине давањем своје деце у учитељски позив. До 16. године у средњем заводу, две године предпреме и 2 године у семинару и после тога без места, то је судбина оних, који се школи посвете. Од 3492 семинаристе који су 1909. г. свршили школу, јесенас у октобру још њих 1206 нису добили место.

О Б Ј А В А.

Часг ми је објавити врло поштованој публици, да сам

У НОВОМ САДУ
(улица Лауша Кошута бр. 29.)

отворио

ПИСАРНИЦУ АГЕНЦИЈЕ ЗА КЕЛНЕРЕ

и завод, који служи

СМЕШТАЉУ НАМЕШТВЕНИКА.

Ја посредујем смештање главних келнера, келнера, собарица, слуге, чељади и осталог каванског особља.

Обричући, да ћу како усмене тако и писмене налоге извршивати тачно и брзо, молим врло поштовану публику, да ми повери што многобројнијих налога.

С одличним поштовањем

Светозар М. Косовац
агент за келнере

1—20